

N:o 84.

Ank. till Riksd. kansli den 24 april 1908, kl. 6 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner jämte en i ämnet väckt motion.

(I. A.)

Uti en den 28 sistlidne februari till Riksdagen aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling hänvisad proposition (n:o 107) har Kungl. Maj:t, under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att antaga följande

Förslag

till

förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner.

Med upphäfvande af nådiga kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner äfvensom af alla senare utkomna författningar, såvidt de afse förändringar i nämnda kungörelse, förordnas härigenom som följer:

1:o. All kronans fasta egendom, som ej med stadgad åborätt innehafves eller är till visst statsändamål anslagen och till följd däraf antingen till omedelbart begagnande upplåten eller ställd under särskild

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 4 Saml. 1 Afd. 50 Häft. (N:o 84.)

1

ämbetsmyndighets vård, skall stå under inseende af en i hufvudstaden förlagd domänstyrelse och under närmare tillsyn af en lokalförvaltning samt utarrenderas på sätt här nedan stadgas.

2:o. Innan kronan tillhörig jordbruksegendom utarrenderas, skall skogsmarken därifrån skiljas, så framt densamma, till fördel för kronan, kan ensam för sig eller tillsammans med annan kronans skogsmark såsom kronopark förvaltas och ej ligger i samfällighet med enskild egendom.

Å andra sidan skola från de till bildande af nya eller tillökning af äldre kronoparker inköpta egendomar afskiljas och såsom jordbruks-egendomar behandlas sådana för jordbruk lämpade områden, som icke anses böra försäljas och som ej heller prövas böra användas vare sig till boställen eller till upplåtelse åt skogsarbetare, hvilka för kronoparkernas skötsel äro erforderliga.

3:o. Skogsmark, som ej afsättes till kronopark, upplåtes jämte jordbruksegendomen på arrende, med rätt för arrendatorn att, i öfverensstämmelse med den hushållningsplan, som må vara eller blifva fastställd, och de närmare bestämmelser, arrendekontraktet innehåller, använda skogen till skogsfångst samt till bete, där sådant utan men för skogens återväxt kan medgifvas; dock må, där skogen är af betydighet, densamma från arrendet undantagas, med rätt för arrendatorn att erhålla årlig utsyning af husbehovsvirke till belopp, som i arrendekontraktet angifves, hvarjämte, i händelse skogens bevakning finnes böra åt arrendatorn uppdragas, ersättning härför må honom tilläggas.

4:o. Arrende af kronan tillhörig jordbruksegendom skall i allmänhet omfatta 20 år; dock må i afbidan på fullbordande af skifte eller större dikningsföretag eller annan vattenafledning, så ock i händelse under närmast följande åren annat sådant förhållande antages inträda, som på arrendevärdet väsentligen inverkar, utarrendering ske på kortare tid. Anses större odlingsföretag böra å en egendom utföras, ankommer på Kungl. Maj:t att, efter framställning af domänstyrelsen, förordna, huruvida egendomen må upplåtas på arrende för längre tid, dock ej öfver 30 år, med skyldighet för arrendatorn att de nödiga befunna odlingarna under arrendetiden verkställa.

För arrende af annan kronans fastighet må tiden i hvarje fall efter för handen varande förhållanden af domänstyrelsen bestämmas.

5:o. När kronans fördel anses sådant fordra, må flera egendomar under ett arrende upplåtas eller en egendom i flera lotter utarrenderas.

Likaledes må fiske, sten- eller kalkbrott, sand- grus- eller sten-

täkt, torfmosse eller annan dylik lägenhet vid utarrendering af den egendom, hvartill densamma hörer, jämte nödigt utmål undantagas och på särskildt arrende upplåtas, om högre afkomst därigenom kan påräknas.

Detsamma gälle om kvarnverk eller vattenfall, som ej i samband med dess skiljande från den fastighet, till hvilken det hörer, finnes böra ställas under särskild förvaltning.

Finnes vid utarrendering af egendom sten- eller kalkbrott, sand-, grus- eller stentäkt eller torfmosse icke böra från egendomen skiljas, må domänstyrelsen, där så pröfvas lämpligt, åt arrendatorn upplåta rättighet att till afsalu begagna dylik lägenhet i enlighet med de bestämmelser härom, som i arrendekontraktet meddelas.

Har genom redan utfärdadt arrendekontrakt jämte egendomen upplåtits sten- eller kalkbrott, sand-, grus- eller stentäkt eller torfmosse utan rätt för arrendatorn att något därifrån sälja eller sker dylik upplåtelse i arrendekontrakt, som hädanefter utfärdas, må domänstyrelsen, då framställning därom göres, kunna åt arrendatorn eller med hans begifvande åt annan person lämna rättighet att tillgodogöra sig sten, kalk, sand, grus eller torf mot den afgift och på de villkor i öfrigt, som af domänstyrelsen bestämmas, dock med förbehåll, hvad angår å egendomen befintlig äkt af sand, grus eller sten, om skyldighet för den, till hvilken rättigheten upplåtes, att mot det afdrag å arrendet, som af domänstyrelsen bestämmas, tåla, ej mindre att rätt att därifrån hämta väglagningsämnen i vederbörlig ordning medgifves väghållningsskyldiga än äfven att för hämtning af dylika ämnen de väghållningsskyldiga taga väg öfver egendomens mark, där sådan af vederbörande domänintendent eller kronobetjänt dem anvisas.

6:o. Då utarrendering förestår af kronan tillhörig jordbruks-egendom, skall, efter noggrann undersökning af alla egendomens förhållanden, så till byggnad som in- och utägor, domänintendent eller vederbörande kronobetjäning i samråd med två i landtbruks- och affärsförhållanden kunniga män, hvilka, jämte lika antal suppleanter, för länet i dess helhet eller viss af Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämd del årligen utses, den ena af landstinget och den andra af hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller, där hinder härför möter, bägge af landstinget, uppgöra förslag till sättet för egendomens utarrendering, till de närmare arrendevillkoren i afseende på nybyggnads- och andra skyldigheter samt till den arrendeafgift, emot hvilken egendomen kan anses skäligen böra upplåtas; ägande Kungl. Maj:ts befallningshafvande, efter som nödigt pröfvas, tillkalla skogstjänsteman, landtmätare, landtbruksingenjör och byggnadskunnig person för att härvid

biträda. Det sålunda upprättade förslaget skall därefter, tillika med beskrifning öfver egendomen, af Kungl. Maj:ts befallningshafvande jämte eget yttrande till domänstyrelsen insändas.

7:o. Sedan arrendevillkoren blifvit af domänstyrelsen fastställda, skall, därest förre arrendatorn enligt äldre kontrakt är berättigad till optionsrätt eller innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen af arrendetiden uppgår till fem år, och han egendomen väl brukat, hvilket tillhör domänstyrelsen att efter därom vid arrendeuppskattningen och af Kungl. Maj:ts befallningshafvande afgifna yttranden pröfva, arrendet, innan detsamma offentligen utbjudes, till det fastställda arrendevärdet hembjudas förre arrendatorn eller, i händelse han med döden afgått, hans änka och barn; börande i senare fallet, därest arrendatorn efterlämnat både änka och barn eller flera barn, dessa föreläggas att, om de vilja arrendet gemensamt bibehålla, till handhafvande för deras räkning af egendomens skötsel anmäla lämplig person.

Har under de sista fem arrendeåren arrendators stärbhusdelägare efter medgifvande af domänstyrelsen fått öfvertaga arrendet, eller har under samma tid med domänstyrelsens tillstånd arrendator å barn eller måg öfverlätit arrenderätten, äger vid nya utarrenderingen den, som på sådant sätt blifvit innehafvare af arrenderätten, för åtnjutande af optionsrätt räkna sig till godo den tid, hvarunder företrädaren varit i besittning af arrendet.

Har arrenderätt öfverlåtits på arrendatorns löftesmän för arrendet eller öfvergått till i konkurs försatt arrendators konkursbo eller blifvit af konkursförvaltningen försåld, må, därest arrendatorn uppfyllt de för optionsrätts åtnjutande föreskrifna villkor, löftesmännen, konkursboet eller den, till hvilken arrenderätten blifvit af konkursförvaltningen försåld, äga optionsrätt vid egendomens förnyade utarrendering, oaktadt löftesmännen, konkursboet eller öfverlätelsetagaren då icke innehaft arrendet i så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen af arrendetiden uppgår till fem år, dock, då arrendet öfvergått till arrendelöftesmän eller arrendators konkursbo, med enahanda förbehåll beträffande viss persons anställande för egendomens skötsel, som här ofvan gjorts i afseende å arrendets öfvertagande af arrendators änka och barn.

Göres ej inom förelagd tid anmälan om arrendets öfvertagande eller varder ej, då, enligt hvad här ofvan stadgats, viss person skall anställas för egendomens skötsel, härtill inom sådan tid anmäld person,

som af domänstyrelsen godkännes, anses optionsrätten förfallen, och varde i sådant fall eller då optionsrätt ej äger rum, efter kungörelse, som skall innefatta egendomsbeskrifning, underrättelse om arrendevillkoren och det arrendevärde, domänstyrelsen ansett egendomen böra betinga, samt öfriga nödiga anvisningar, arrendet utbjudet å offentlig auktion, hvilken förrättas inför Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet å landskontoret eller, därest Kungl. Maj:ts befallningshafvande finner särskilda omständigheter därtill föranleda, af vederbörande kronofogde eller annan särskildt förordnad kronobetjänt å af Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämd plats i den ort, där fastigheten är belägen. Skriftliga anbud må ej af auktionsförrättaren emottagas.

Styrelsen äger till arrendator antaga den högstbjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, där anmärkning emot hans frejd icke förekommit och han icke förverkat arrenderätt till kronoegendom under sådana omständigheter, att styrelsen finner honom till arrendator olämplig. Är antagligt anbud, motsvarande minst det åsatta arrendevärdet, icke afgifvet, bör arrendet å ny auktion utbjudas.

På styrelsen ankommer därefter att, med iakttagande af ofvan stadgade villkor i afseende å säkerheten samt arrendatorns person och frejd, arrendet åt den vid senare auktionen högstbjudande upplåta eller, i händelse antagligt anbud därvid icke erhållits, om egendomens skötsel tills vidare efter omständigheterna förordna.

Ej må någon klaga däröfver, att hans anbud ej antagits.

8:o. Vid utarrendering i här ofvan stadgade ordning skall bland arrendevillkoren intagas det uttryckliga förbehåll, att, därest efter arrendetidens utgång egendomen i sin helhet eller till någon del ej vidare kommer att utarrenderas eller vederbörande ämbetsmyndighet skulle finna lämpligt att egendomen eller en del däraf under ett arrende med annan egendom upplåta, arrendatorn då icke äger att för den honom eljest tillkommande optionsrätt af kronan fordra eller erhålla någon ersättning.

9:o. Vid utarrendering af jordbruksegendom på kortare tid än 20 år, äfvensom af fiske eller annan lägenhet, som ej är att till jordbruksegendom hänföra, förfares på sätt domänstyrelsen för hvarje fall finner lämpligast.

10:o. Arrendeafgiften skall alltid vara utsatt i penningar, att för hvarje arrendeår erläggas vid särskild uppbördsstämma å någon af Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämd dag närmast före den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

11:o. Ligger arrenderad kronoegendom i sin helhet eller till

någon del i samfällighet med enskild egendom, när arrendet tager sin början, må arrendatorn berättigas att å samfällda området äfvensom, sedan samfälligheten upphört, å det område, som därvid blifvit egendomen tillagdt, kronans rätt för den arrenderade egendomens nytta begagna, med skyldighet att iakttaga hvad för ty fall lag bjuder samt de af samhälligheten, så länge den fortfar, härrörande förpliktelser, så ock efter dess upphörande den hushållningsplan, som för därvid utbruten och egendomen tillagd skogsmark kan varda fastställd.

12:o. Hörer till arrenderad egendom andel i härads- eller sockenallmänning eller rätt till annan förmån utom egendomens område, komme det arrendatorn till godo, där ej för visst fall undantag finnes böra göras.

Arrendekontrakt skall, där omständigheterna därtill föranleda, tydligt angifva, att arrendator icke i någon händelse äger anspråk på dagsverken eller arbetskyldighet från jord, som ej till egendomen hörer, eller på ersättning därför.

Vid utarrendering skall iakttagas att, där ej Kungl. Maj:t på domänstyrelsens framställning annorlunda förordnar, den förmån af mulbete eller utsyning från kronopark, hvaraf egendomen särskildt varit i åtnjutande, från arrendet undantages. Ej må ny dylik förmån utan Kungl. Maj:ts tillstånd tilläggas egendomen.

13:o. Till anläggande och drifvande af tegelbruk eller kalkbränning kan särskildt tillstånd meddelas af domänstyrelsen, som jämväl bestämmer villkoren därför.

14:o. Arrendatorn skall tillförbindas att städse i fullgodt stånd underhålla vid egendomen befintliga byggnader och anläggningar.

Den husröteersättning, som afträdaren enligt syn kan kännas skyldig utgifva, må tillträdaren berättigas uppbära på sätt, hvarom stadgas i 31:sta punkten.

15:o. Arrendators nybyggnadsskyldighet skall, därest nybyggnad anses erforderlig, före egendomens utarrendering såväl i afseende på byggnadernas beskaffenhet som kostnaden därför noggrant bestämmas och i arrendekontraktet angifvas.

Varder af arrendator med domänstyrelsens begifvande och efter plan, som af densamma blifvit godkänd, byggnad uppförd, som ej innefattas under den arrendatorn enligt arrendekontraktet ålagda byggnadsskyldigheten, äge domänstyrelsen medgifva, att öfverbyggnaden må arrendatorn godtgöras genom eftergift i närmaste årens arrende eller vid egendomens afträdande af den nye arrendatorn; dock bör vid be-

stämmande af sådan godtgörelse tagas i beräkning den nytta, som genom den nya byggnaden kan arrendatorn under återstående arrendetiden tillskyndas.

I det kontrakt, som afslutas med den nye arrendatorn, skall, där ej särskilda förhållanden föranleda undantag, intagas uttrycklig bestämmelse om skyldighet för honom att gälda den ersättning, hvarom nyss är sagdt.

Tarivas vid jordbruksegendom, som förut ej varit för statsverkets räkning utarrenderad, större nybyggnad, än som skäligen kan åläggas arrendatorn för första arrendeperioden, åligge domänstyrelsen att om förhållandet göra anmälan hos Kungl. Maj:t, som i ämnet förordnar efter ty lämpligt prövas.

Om på grund af särskilda förhållanden hemman eller lägenhet anses lämpligen kunna utan åbyggnad utarrenderas, må arrendator från all byggnadsskyldighet befrias.

16:o. Arrendator skall tillförbindas att, företrädesvis i brandstodsörening för länet eller i orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde med rätt för Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, hvarför försäkring bör sökas, som om den anstalt, där försäkringen må äga rum; börande, till ledning för den Kungl. Maj:ts befallningshafvande i berörda hänseende åliggande pröfning, vid de å kronans egendomar förekommande besiktningar yttrande afgifvas om åbyggnadernas brandförsäkringsvärde.

17:o. Inträffar brandskada, skall arrendator vara skyldig att skadan bota till den omfattning, domänstyrelsen bestämmer, och med den brandskadeersättning, som erhålles. Kronan skall äga uppbära brandskadeersättningen, hvilken, sedan plan för byggnaden blifvit fastställd, af kronan tillhandahålles arrendatorn i den mån för byggnaden erfordras; skolande, därest kostnaden för byggnaden öfverstiger den kronan tillerkända ersättningen, det öferskjutande beloppet arrendatorn godtgöras genom eftergift å närmaste årens arrende eller vid egendomens afträdande af den nya arrendatorn.

Varder annorledes byggnad förstörd eller så skadad, att ny byggnad eller ombyggnad erfordras, skall det ock åligga arrendatorn att, sedan plan för byggnaden blifvit fastställd, verkställa densamma mot godtgörelse för kostnaden, på sätt nyss är sagdt om kostnad, som öferskjuter brandskadeersättningens belopp.

Förbehåll om hvad sålunda skall gälla skola intagas i kontrakten.

18:o. Arrendator skall tillförbindas uppföra och underhålla all den stängsel, som i det arrenderade området gräns mot annan egendom efter lag bör finnas, samt att jämväl inom det arrenderade området uppehålla den hägnad, som vid syn eller besiktning finnes nödig omkring ängs- eller betesmark, som af ålder varit inhägnad.

19:o. Egendomens åker och äng skall arrendator åläggas att enligt de närmare föreskrifter, som genom arrendekontraktet meddelas, i alla afseenden väl häfda och i god växtkraft hålla.

20:o. Från det i lag stadgade förbud att under arrendetiden från egendomen bortföra stråfoder må domänstyrelsen äga medgifva undantag under de villkor, som af densamma föreskrivas.

Bortförande af gödsel må ej medgifvas.

21:o. Nyodling må tillåtas endast på de områden och under de villkor, som i arrendekontraktet eller sedermera på arrendatorns framställning af vederbörande förvaltningsmyndighet bestämmas.

Arrendekontrakt skall innehålla uttrycklig bestämmelse därom, att, om arrendator vill för det arrenderade området eller viss del däraf i väsentlig mån förändra sättet för jordens torrläggning, eller önskar anlägga ängsvattning, sådant endast må ske efter af sakkunnig person uppgjord plan, som af domänstyrelsen godkännes. För dylikt företag liksom för större odlings- eller täckdikningsarbeten, hvaraf egendomen tillskyndas synnerlig fördel, men arrendator under sin arrendetid ej kan tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, må efter domänstyrelsens pröfning godtgörelse arrendator tilläggas genom skälig minskning i ett eller flera års arrendeafgift.

På samma sätt skall den ersättning för tegelrör, som äfven eljest enligt lag må tillkomma arrendatorn, godtgöras honom; och skall uttrycklig bestämmelse intagas i arrendekontraktet om arrendatorns skyldighet att mottaga godtgörelse i denna ordning.

22:o. Arrendator skall tillförbindas att ej utan domänstyrelsens medgifvande borttaga å egendomen befintliga torp eller anlägga nya samt att ej heller utan domänstyrelsens medgifvande pålägga egendomens torpare afgäld eller besvär utöfver hvad som vid egendomens uppskattning blifvit af uppskattningsnämnden bestämdt.

23:o. Arrendator skall åläggas att, därest icke med tillträdaren annorlunda öfverenskommes, året före egendomens afträdande å denna verkställa trädesbruk samt höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädes-sädd i enlighet med tillämpad växtföljd eller särskilda i kontraktet

härutinnan meddelade bestämmelser, och skall ny arrendator tillförbindas att för dylika arbeten samt för utsädet lämna företräderen ersättning, hvilken, i händelse af tvist, bestämmes i den ordning, som stadgas i 2 kap. 8 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Arrendator skall ock åläggas att vid egendomens afträdande utan ersättning tillhandahålla tillträderen stråfoder till visst belopp, som skall i arrendekontraktet bestämmas. I öfrigt skall hvad i gällande lag är stadgad om stråfoder, som vid afträdet finnes kvar, äga tillämpning med allenast den förändring, att den kronan såsom jordägare tillkommande lösningsrätt utöfvas af tillträderen.

24:o. Arrendator må berättigas att, där han på grund af lagligen tillkommet beslut fått under sin arrendetid vidkännas betydligare kostnad för byggnad af kyrka, prästgård eller andra allmänna hus, uppförande af större broar eller anläggning af ny väg, järnväg eller kanal, härför åtnjuta godtgörelse i enlighet med bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 16 januari 1863.

25:o. I kontrakt, hvarigenom egendom upplåtes på arrende under längre tid än 20 år, skall, där ej undantag finnes böra göras för särskildt fall, intagas förbehåll därom, att öfverlåtelse af arrende ej må ske annorledes än med domänstyrelsens medgifvande.

I öfrigt skall angående rätt till öfverlåtelse af arrende, utöfver hvad allmän lag stadgar, gälla, att såväl stärbhusdelägare efter afliden arrendator, hvilka icke begagnat sig af dem tillkommande hembuds-rätt, som arrendators konkursborgenärer, där ej uppsägning skett, skola vara berättigade att för den del af arrendetiden, som eljest skolat återstå, öfverlåta arrendet på viss person, som af domänstyrelsen godkännes, under villkor i båda dessa fall, att anmälan därom göres, i förstnämnda fall inom en månad efter hembudstidens utgång och i sistnämnda fall senast å sextionde dagen från inställedagen i konkursen, samt att, där arrendator försatts i konkurs och borgenärerna uppsagt aftalet, arrendatorns löftesmän, såvidt de på grund af sin borgen nödgats något utbetala, skola vara berättigade att, därest de därom göra anmälan sist å trettionde dagen efter den, då borgenärernas uppsägelse skedde, öfvertaga arrendet och, på sätt här ofvan är sagdt om konkursborgenärer, förfoga öfver detsamma.

Vilja arrendators stärbhusdelägare, konkursborgenärer eller löftesmän för gemensam räkning öfvertaga arrendet, skola de vara pliktiga att inom viss af Kungl. Maj:ts befallningshafvande förelagd tid anmäla lämplig person till handhafvande för deras räkning af egendomens skötsel. Gitta de ej det, varde, där fråga är om stärbhus-

delägare eller konkursborgenärer, arrendet uppsagdt, och må, beträffande löftesmän, arrendet ej å dem öfverlätas.

Förbehåll om uppsägningsrätt i detta fall mot stärbhusdelägare skall intagas i kontraktet.

26:o. Såsom säkerhet för fullgörande af arrendevillkoren bör för en tid af minst fem år, därest arrende så länge skall fortfara, och högst åtta år vara ställd borgen af minst två personer, de där borga en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld, och hvilkas vederhäftighet är af Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller domaren styrkt. Ansvarighet på grund af dylik borgen må dock icke utsträckas utöfver den tid, för hvilken borgen blifvit ingången.

Arrendator, som sådant föredrager, må antingen, jämte ställande af borgen för arrendevillkoren i öfrigt, såsom säkerhet för arrendefgiftens erläggande aflämna af staten, allmänna hypoteksbanken, rikets hypoteksföreningar eller af kommuner med Kungl. Maj:ts tillstånd utgifna obligationer, eller andra af vederbörande godkända säkerhetshandlingar, motsvarande två års arrendefgift, eller ock, i stället för borgen för uppfyllande af arrendevillkoren i deras helhet, nedsätta dylika obligationer eller säkerhetshandlingar till belopp, uppgående till tre års arrendefgift.

I afseende å obligationernas uppskattning gälle enahanda bestämmelser, som i fråga om obligationer vid uppbördsborgen äro meddelade.

Minst ett år före utgången af den tid, för hvilken borgen blifvit ställd, skall ny borgen aflämnas, så beskaffad som ofvan sägs. Angående arrendatorns skyldighet i sistnämnda hänseende skall uttrycklig bestämmelse intagas i kontraktet med stadgande såsom äfventyr för underlåtenhet att fullgöra densamma, att domänstyrelsen skall vara berättigad att uppsäga aftalet samt kronan äga bekomma ersättning för skada.

27:o. I alla de fall, då anbud göres på arrende af kronoegendom eller medgifvande begäres till arrendes öfverlåtande eller öfvertagande enligt 7:de eller 25:te punkten, bör, såvida afseende därå skall fästas, aflämnas säkerhet, så beskaffad, som i nästföregående punkt är stadgadt.

28:o. Till utrönande, huru utarrenderad egendom skötes och arrendevillkoren af arrendator fullgöras, skall egendomen hvart femte år eller oftare besiktigas af domänintendent eller den, som Kungl. Maj:ts befallningshafvande i hans ställe förordnar.

Afser besiktningen utrönande, huru nybyggnad blifvit utförd, eller finnes anledning misstänka, att arrendatorn brustit i egendomens häfdande eller eljest icke behörigen fullgjort honom enligt kontraktet åliggande skyldigheter, såvidt de afse egendomens skötsel, äge Kungl. Maj:ts befallningshafvande förordna, att besiktningsförrättaren skall biträdas af i förra fallet någon i byggnadskonst kunnig person och i det senare två i jordbruk erfarna personer, hvilka af Kungl. Maj:ts befallningshafvande utses bland dem, som enligt lag äro behöriga att förrätta af- och tillträdessyner.

29:o. Beträffande af- och tillträdessyner skola i arrendekontrakten intagas sådana förbehåll, att samma syn i regel kommer att gälla såsom afträdessyn för afträdande arrendatorn och tillträdessyn för den tillträdande, hvarjämte bör stadgas, att kostnader för dylika syner skola gäldas utaf af- och tillträdare till hälften hvardera.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillkommer att i fråga om utseende af synemän iakttaga kronans rätt.

30:o. Vid syner bör domänintendent eller den, som därtill i hans ställe af Kungl. Maj:ts befallningshafvande utses, vara såsom kronans ombud närvarande, och jämväl skogstjänsteman vara tillstädes, där Kungl. Maj:ts befallningshafvande finner anledning därom förordna.

31:o. Det ersättningsbelopp för brister i byggnad och hägnad m. m., som tillkommer tillträdaren efter afdrag af värdet å de för hans räkning af företrädaren fullgjorda prestationer, tillhandahålles honom af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som hos den betalningskyldige genast låter uttaga beloppet.

32:o. Angående afskiljande vid arrendeupplåtelse af områden, lämpliga att upplåtas till egnahemslägenheter, samt dylika områdens förvaltning är särskildt stadgadt.

Denna kungörelse träder genast i kraft, men skall icke äga tillämpning å arrendeförhållande, som uppkommit genom kontrakt, hvilket afslutats före dess utfärdande; dock att hvad i 10:de punkten stadgas angående tid och sätt för arrendes erläggande skall gälla jämväl i fråga om äldre arrendeförhållanden.

Rörande detta förslag innehåller ofvannämnda statsrådsprotokoll följande:

»Med innevarande års ingång har den nya lagen om nyttjanderätt till fast egendom trädt i kraft. Genom densamma har arrendeinstitutet erhållit en i åtskilliga afseenden förändrad rättslig reglering. En följd häraf har varit, att nådiga kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner måst underkastas omarbetning. Förslag till ny författning i ämnet har sålunda, efter det domänstyrelsen, till följd af nådig befallning, den 21 oktober 1907 i ämnet afgifvit underdånigt utlåtande, inom departementet utarbetats.

Sedan departementschefen härefter redogjort för innehållet i domänstyrelsens utlåtande samt uppläst berörda förslag till förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, anförde han vidare:

Den nya nyttjanderättslagens bestämmelser äro af tvåfaldig art, i det att vissa af dem äro s. k. tvingande bestämmelser, afsedda att gälla, oafsedt hvad arrendekontraktet må innehålla däremot stridande, under det att andra äro s. k. dispositiva bestämmelser, hvilka skola äga tillämpning, endast där ej annat aftalats mellan kontrahenterna. Beträffande de ämnen, hvarom sistnämnda bestämmelser handla, står det således kontrahenterna fritt att träffa äfven andra bestämmelser än dem lagen meddelar, och till och med sådana, som utgå från en alldeles motsatt uppfattning mot den, som legat till grund för lagens bestämmelser.

Det nu föreliggande förslaget utgår emellertid från den synpunkten, att, då statsmakterna genom sitt antagande af den nya lagen enats om att de där meddelade bestämmelserna, äfven i de delar de icke äro af tvingande beskaffenhet, äro för det rättsförhållande, de afse, ändamålsenliga och lämpliga, staten äfven bör, såvidt ej särskilda förhållanden betinga undantag, gifva dem tillämpning på de aftal, som af densamma ingås i fråga om den tillhöriga fastigheter. Ej blott i de fall, då det gällt att bringa bestämmelserna om förvaltningen af kronans jordbruksdomäner till öfverensstämmelse med en eller annan tvingande bestämmelse i den nya lagen, hafva sålunda förändringar i 1882 års författning gjorts, utan har omarbetningen utsträckt därhän, att i allmänhet dels ur förslaget uteslutits sådana punkter i nämnda författning, som helt och hållet motsvaras af bestämmelser i lagen, dels ock andra punkter omarbetats till att allenast supplera lagen, att fortsätta där lagen slutar. Endast i några få särskilda fall hafva förhållandena med kronans egendom ansetts böra föranleda till afvikelse från de grunder, på hvilka den nya

nyttjanderättslagstiftningen är byggd. Sålunda har alltjämt såsom hittills arrendatorn ansetts böra underhålla åbyggnaderna i fullgodt skick och väl häfda jorden, oafsedt dess skick vid tillträdet, samt skyldigheten att sörja för åbyggnadernas brandförsäkring ansetts böra påhvila arrendatorerna. Vidare har nybyggnadsskyldigheten efter brandskada eller annan dylik händelse lagts, icke såsom i lagens 2 kap. 15 § på jordägaren, utan på arrendatorn. Detsamma är fallet med skyldigheten att uppföra hägnad. Slutligen hafva vissa särskilda bestämmelser angående af- och tillträdessyner ansetts erforderliga. Till skälen för dessa afvikelser från den nya lagen anhåller jag att längre fram få återkomma. I öfrigt hafva allenast vissa i allmänhet mindre betydande förändringar, som visat sig af omständigheterna betingade, ansetts böra vidtagas i hvad hittills gällt.

Då efter den nya lagens ikraftträdande denna jämte arrendekontraktets bestämmelser äro ensamt bestämmande för förhållandet mellan jordägaren och arrendatorn, samt en författning sådan som den nu ifrågavarande endast är att betrakta såsom en instruktion för vederbörande förvaltningsmyndighet, hafva ordalagen i förslaget jämkats därefter.

De punkter uti 1882 års författning, som helt och hållet utesluts, äro dels punkterna 26, 30 och 31, hvilka strida mot bestämmelsen i 2 kap. 3 § nyttjanderättslagen, samt dels punkten 25, hvilken i enlighet med hvad domänstyrelsen hemställt ansetts kunna utgå, af skäl att densamma på ett fullt betryggande sätt ersatts af 2 kap. 27 § nyssnämnda lag.

Beträffande uteslutandet af 26 punkten torde jag emellertid här böra erinra, att domänstyrelsen mot en sådan åtgärd anfört, att det vore så långt ifrån att ett upphäfvande af denna punkts första stycke vore lämpligt, att tvärtom räckvidden af däri förekommande stadgande om skyldighet för arrendator att under viss förutsättning afstå egendomen tillhörig mark äfvensom inkomstgifvande lägenhet före arrendeperiodens utgång syntes böra utsträckas. Ifrågavarande författningssamfundet hade nämligen tolkats så, att kronan ansett sig icke under några förhållanden kunna mot arrendatorns bestridande före arrendeperiodens utgång åtkomma under arrendet inbegripen jord, där denna ansetts utgöra en hufvudsaklig del af hvad arrendet omfattat. En följd häraf hade blifvit, att kronan i många fall, där kronan sett sig nödsakad att ingå på arrendatorers ohemula ersättningsanspråk, blifvit i hög grad uppskörtad, i andra åter sett sig tvungen att antingen vända

sina blickar åt mindre lämpliga håll eller ock invänta arrendeperiodens understundom ganska aflägsna utgång.

Hvad styrelsen sålunda anfört skulle otvifvelaktigt varit af beskaffenhet att föranleda en ändring i nyttjanderättslagen, därest all möjlighet saknats att på skäliga villkor aflägsna det hinder för genomförandet af ett allmännyttigt företag, som kan uppstå genom uppställandet af orimliga fordringar från en kronoarrendators sida. Så torde emellertid icke vara fallet. För de fall, då gällande expropriationsförordning medger expropriering af enskild person, menighet eller inrättning tillhörig jord eller lägenhet, medger den äfven samtidigt expropriering af nyttjanderätt och andra dylika rättigheter till det område, som skall afstås, och detta stadgande har i praxis uti full öfverensstämmelse med grunderna för detsamma tolkats så, att äfven i de fall, då godvillig uppgörelse kunnat träffas med ägaren och således expropriationsförfarande ej behöft inledas mot honom, expropriationsförordningens bestämmelser, ehuru sådant icke uttryckligen framgår af dess ordalag, ansetts tillämpliga mot nyttjanderättshafvare, med hvilken öfverenskommelse ej kunnat träffas. Vid sådant förhållande synes det emellertid äfven böra tagas för gifvet, att hinder ej möter att tillgripa expropriationsförfarandet mot en kronoarrendator, hvilken ej kan förmås till uppgörelse på skäliga villkor. Är denna tolkning riktig, hvilket jag förutsätter, synes emellertid från förevarande synpunkt vara tillräckligt sörjdt för det allmännas intresse äfven efter uteslutandet af nuvarande 26 punkten i 1882 års förordning.

I fråga om de särskilda punkterna i den nu föreslagna författningen torde jag få erinra följande.

1:sta och 2:dra
punkterna.

Punkterna 1 och 2 hafva, med bortseende från en oväsentlig redaktionell ändring, ej undergått annan förändring i förhållande till motsvarande punkter i 1882 års författning, än att till sistnämnda punkt tillagts ett nytt stycke, afseende ändring i ett förhållande, som vid skilda tillfällen gifvit anledning till anmärkningar. Jag syftar härmed på förhållandet med de ofta icke obetydliga jordbruksområden, som af statsverket förvärfvas vid inköp af mark för bildande af nya kronoparker. Beträffande dessa områden har Riksdagen visserligen vid 1902 års riksmöte medgifvit, att dylikt område, som utan olägenhet för skogs-skötseln anses kunna afyttras och uppenbarligen är eller vid arrendeuppskattning finnes vara sådant, att för detsamma icke kan påräknas högre arrende än 600 kronor, får, där Kungl. Maj:t så pröfvar lämpligt, försäljas. Oafsedt den dubbla begränsning, detta medgifvande sålunda erhållit, har detsamma icke ledt till någon försäljning i större ut-

sträckning, utan hafva ifrågavarande områden i de allra flesta fall bibehållits åt kronan, därvid de, då de alltjämt ansetts tillhöra respektive kronoparker, kommit att stå under skogsstatens förvaltning, och frågor om deras disposition handlagts å domänstyrelsens skogsafdelning. För så vidt dylika områden funnit användning såsom boställen för personalen eller upplåtits åt skogsarbetare, torde mot detta förhållande icke vara något att erinra. Därest de däremot icke lämpligen kunna begagnas för dylika ändamål, utan skola utarrenderas, torde deras förvaltning i berörda ordning innebära afsevärda olägenheter. Skogsstatens tjänstemän kunna nämligen icke antagas i allmänhet besitta de insikter och den erfarenhet i jordbruk, som erfordras för behandlingen af de ofta ganska svåra frågor, som måste uppstå vid bestämmandet af villkoren för dylika arrendeupplåtelse, vid beslutandet om nybyggnader å ifrågavarande områden o. s. v. Å andra sidan nödgas nämnda tjänstemän, i den mån antalet och omfattningen af dylika områden växa, använda en dyrbar tid på besiktningar och andra arbeten, som förvaltningen af desamma medför, en tid, som i de flesta fall kan bättre användas till det arbete, för hvilket de närmast äro utbildade och anställda, förvaltningen af statens skogs-egendomar. Det synes ock oegentligt att, då särskilda myndigheter finnas för förvaltningen af staten tillhöriga jordbruksegendomar i allmänhet, vissa dylika egendomar skola vara undandragna dessa myndigheters ämbetsutöfning. Tidpunkten för en ändring i detta förhållande torde vara så mycket lämpligare som Eders Kungl. Maj:t i annat sammanhang på min tillstyrkan förelagt Riksdagen förslag till en ändring i domänstyrelsens organisation, som förutsätter upphäfvande för framtiden af nämnda styrelses fördelning på två afdelningar. I anslutning till de af mig nu angifna synpunkter innehåller förenämnda tillägg till 2:dra punkten, att från de till bildande af nya eller tillökning i äldre kronoparker inköpta egendomar skola afskiljas och såsom jordbruksegendomar behandlas sådana för jordbruk lämpade områden, som å ena sidan icke anses böra återförsäljas och å den andra icke prövas böra användas vare sig till boställen eller till upplåtelse åt skogsarbetare, hvilka för kronoparkernas skötsel äro erforderliga.

Innan jag lämnar föreliggande fråga, torde jag böra med några ord beröra ett af domänstyrelsen framhållet förhållande. De inköpta områdena äro ofta illa häfdade. Särskildt hafva åbyggnaderna, där sådana öfverhufvud finnas, ofta befunnits lämna åtskilligt öfrigt att önska och tarfvat dyrbara reparationer och ombyggnader. Om till äfventyrs inga åbyggnader funnits, hafva dylika måst uppföras o. s. v.

Där större dylika arbeten erfordrats, har det stundom befunnits nödigt, för att få någon att öfvertaga arrendet, att staten satt egendomen i något så när försvarligt skick. Så länge ifrågavarande områden tillhöra respektive kronoparker, har domänstyrelsen i reservationsanslaget till kronoparkernas förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet medel till sitt förfogande för dylika arbeten. Annat blir emellertid förhållandet, om berörda områden fränkiljas respektive kronoparker. Domänstyrelsen har ock ifrågasatt, att särskilda medel måtte ställas till dess förfogande för dylika områdets försättande i fullgodt skick. För min del anser jag, att härmed tills vidare bör kunna anstå. I fråga om mindre dylika arbeten torde nämligen Eders Kungl. Maj:t kunna under förskottstitel anvisa erforderliga medel; och är det fråga om så ansefliga belopp, att denna utväg anses ej böra anlitas, står det ju alltid Eders Kungl. Maj:t fritt att göra särskild framställning till Riksdagen. Först sedan genom någon tids erfarenhet ledning vunnits för bedömande af hvilket belopp som för ändamålet må erfordras, torde frågan om anvisande af särskildt anslag därför lämpligen böra upptagas till pröfning.

3:dje punkten.

Beträffande 3:dje punkten har domänstyrelsen hemställt, att där enligt dess nuvarande lydelse förekommande hänvisning till fastställd hushållningsplan såsom norm för arrendators rätt att använda skogen måtte utgå; och har styrelsen såsom skäl härför anført, att, på grund däraf att i regel arrendeafstal beträffande kronans ifrågavarande egendommar träffas under andra året före arrendeperiodens början, det i många fall visat sig omöjligt att redan vid nämnda tidpunkt hafva den skogshushållningsplan, som skulle gälla under perioden, fastställd, samt att understundom skogen till utarrenderad egendom vore så obetydlig, att särskild hushållningsplan för densamma ej erfordrades. Den i förslaget upptagna lydelsen af ifrågavarande punkt afser att tillgodose de af styrelsen sålunda framhållna synpunkterna.

4:de punkten.

Förslagets 4:de punkt öfverensstämmer i hufvudsak med 4:de punkten i 1882 års förordning. Emellertid har, till undvikande af alltför stor ojämnhet i behandlingen, i första stycket större dikningsföretag uttryckligen likställts med egentlig vattenafledning. Erfarenheten har nämligen visat, att dylika dikningsföretag ofta kunna vara både af större omfattning och dyrbarare än en hel del vattenafledningsföretag. Den nya lagen likställer ock i 2 kap. 27 § för där afsedt fall dikning med annan afledning af vatten.

Beträffande nu ifrågavarande punkt har domänstyrelsen anført, att det syntes icke vara välbetänkt att äfven med hänsyn till smärre

till kronoparker hörande områden strängt binda styrelsen vid de i första stycket angifna tider, samt att styrelsen syntes böra erhålla rättighet att för arrende af nämnda smärre områden fastställa kortare arrendetid än den vanliga om tjugu år. Den affattning, som gifvits åt ifrågavarande punkt, torde, jämförd med den föreslagna lydelsen af 2:dra punkten, vederbörligen tillgodose det af styrelsen sålunda uttalade önskemålet.

De i denna punkt föreslagna förändringarna i sak föranledas dels af det förslag till Riksdagen om inrättande af en särskild styrelse för öfvertagande af förvaltningen af statens vattenfall, som från Eders Kungl. Maj:ts sida är att förvänta, samt dels af bortfallandet af 26:te punkten i 1882 års författning.

5:te punkten.

Punkterna 6—9 i förslaget äro med undantag för vissa mindre redaktionsförändringar ordagrant lika med motsvarande hittillsvarande bestämmelser.

6:te—9:de punkterna.

Enligt den lydelse, 10:de punkten har i 1882 års författning, skall arrendeafgiften för hvarje arrendeår erläggas vid allmän kronouppbördsstämma det kalenderår, då arrendeåret utlöper. Häri har genom nådiga kungörelsen den 17 december 1886 gjorts den ändring, att, där nämnda stämma infaller under januari och februari månader, med afgiftens erläggande kan få anstå till någon dag i mars månad före den 14 under visst villkor beträffande förutvarande arrendatorer. För uppborrden af sådana arrendeafgifter, för hvilkas erläggande anstånd åtnjuts, skall särskild uppbördsstämma i närvaro af häradsskrifvaren hållas af kronofogden — i regel å kronofogdekontoret — å någon af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande kungjord dag närmast före den 14 mars. Enligt de uppbördsförfattningar, som utgjort förutsättning för nyssnämnda bestämmelser, skulle de allmänna uppbördsstämmorna för hvarje år hållas under januari, februari eller mars månad eller, där särskilda omständigheter någon gång kunde gifva anledning till längre anstånd, sist inom medlet af april månad. I denna ordning kommer till följd af senaste Riksdags beslut den ändring för framtiden att inträda, att för hvarje kalenderår tiden för årets allmänna kronouppbördsstämma kommer att infalla under november och första hälften af december månad. Klart är, att det skulle vålla icke oväsentliga olägenheter om jämväl tiden för arrendes erläggande framflyttades till denna stämma. Särskildt där arrendator på våren lämnat arrendet och afflyttat från egendomen, skulle det säkerligen i många fall möta svårigheter att af honom uttaga arrendet, helst den kronan enligt lag tillkommande retentions- och förmånsrätt vid tiden för uppborrden skulle hafva gått

10:de punkten.

förlorad. Äfven för borgesmännen skulle sistnämnda förhållande medföra ökad risk, då kronan uppenbarligen oftare än för närvarande skulle nödgas vända sig mot dem. Härtill kommer slutligen, att kronan genom en dylik anordning skulle komma i en jämförelsevis ogynnsam ställning ifråga om rätten att uppsäga en insolvent arrendator. På grund häraf har i förslaget åt 10:de punkten gifvits sådan lydelse, att arrendeafgiften skall erläggas vid särskild uppbördsstämma å någon af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämd dag närmast före den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper. En dylik uppbördsstämma torde i hvarje fall blifva nödig för en del andra uppbörder, som nu äga rum i samband med kronouppbörden, och bör i likhet med förenämnda särskilda uppbördsstämma enligt 1886 års författning kunna i regel hållas å kronofogdekontoret. Hvad sålunda föreslagits torde böra gälla äfven arrendatorer, hvilkas kontrakt tillkommit före den dag, då den nya författningen träder i kraft. De komma därigenom faktiskt icke att kränkas i sin rätt, då tiden för arrendets erläggande för dem infaller vid samma årstid som förut. Stadgande härom har intagits bland öfvergångsbestämmelserna.

Äfven ett annat sätt att ordna saken, såvidt angår arrenden, hvarom kontrakt afslutas efter nyssnämnda dag, skulle ju kunnat tänkas, nämligen att flytta tillbaka likviden till allmänna uppbördsstämman året innan arrendeåret utgår. En sådan föreskrift skulle ledt till ett resultat, som i det närmaste öfverensstämt med hvad som enligt den nya nyttjanderättslagen ansetts lämpligt att föreskrifva för det fall, att tid för arrendets erläggande icke utsatts i kontraktet. Utom af det skäl att åt en dylik anordning ej skulle kunna gifvas tillbakaverkande kraft, har emellertid tanken därpå ansetts böra öfvergifvas med hänsyn därtill, att densamma skulle kunna medföra afsevärda olägenheter för arrendatorerna åtminstone i vissa delar af landet, enär tröskning och försäljning af årets gröda icke skulle medhinnas, innan tiden för arrendets erläggande infölle.

11:te punkten. Angående den sakliga förändring, som vidtagits i lydelsen af 11:te punkten, anhåller jag att få hänvisa till hvad jag vid tal om affattningen af tredje punkten anfört därom, att skogsområde kan vara så obetydligt, att särskild hushållningsplan för detsamma ej erfordras.

12:te punkten. Punkten 12 öfverensstämmer med motsvarande punkt i 1882 års författning, med undantag däraf att till sista stycket gjorts ett tillägg, afsedt att i visst hänseende fullständiga innehållet i öfrigt i samma stycke.

13:de punkten. Första stycket af 13:de punkten i 1882 års författning är ersatt genom 2 kap. 20 § i den nya lagen, som torde på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodose jordägarens intressen. Andra stycket torde däremot böra bibehållas.

Punkten 14 öfverensstämmer i sak till fullo med motsvarande punkt i 1882 års författning. *14:de punkten.*

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande beträffande denna punkt hemställt, att densamma trots sin bristande öfverensstämmelse med den nya lagen måtte bibehållas oförändrad. Beträffande första stycket har styrelsen motiverat denna sin framställning därmed, att kronoegendomarna borde vara i sådant skick, att de kunde tjäna till föredöme för andra egendomar i trakten, särskildt de smärre; att fastighetens hållande i fullgodt skick vore fördelaktigt för såväl kronan som arrendatorn; att ifrågavarande egendomar ej kunde, såsom med enskildas fastigheter vore fallet, efter utgången af en arrendeperiod läggas under eget bruk för att med de ersättningsbelopp, som från arrendatorn ingått för uppkommen husröta, försättas i erforderligt stånd, utan städse skulle utarrenderas; samt att kronans nu utarrenderade jordbruksdomäner skulle vid afträdet lämnas i fullgodt stånd. I fråga om andra momentet har styrelsen anfört, att dess bibehållande vore betingadt däraf, att vid utgången af arrendeperioden stode såsom kontrahenter i främsta rummet af- och tillträdaren och icke, såsom då fråga vore om enskilda egendomar, å ena sidan brukaren, afträdaren, samt å den andra jordägaren. Det syntes kunna med fog ifrågasättas, huruvida ej bestämmelserna om tillträdares rätt att uppbära husröteersättning och skyldighet att bättra brister vore att betrakta såsom en vid sidan af det egentliga arrendeaftalet träffad, af de specifika förhållandena betingad öfverenskommelse, hvilken således ej kränkte grundsatsen om att arrendevillkoren skulle vid aftalets träffande kunna fullt öfverskådas. En garanti för, att tillträdaren ej blefve oskäligt betungad genom en sådan bestämmelse, låge däri, att han, därest han, såsom i regel vore fallet, redan vid tiden för synens hållande vore antagen till arrendator, hade möjlighet att genom klander vinna rättelse i densamma, och att han i motsatt fall, där synen skulle gälla såsom tillträdessyn för honom, vid arrendeaftalets ingående vore i tillfälle att öfverskåda synebeslutets innebörd.

De skäl, domänstyrelsen sålunda anfört, synas mig vara af öfvertygande beskaffenhet. Särskildt den omständigheten, att i regel kronan svåriligen kan tänkas annat än med fara för förluster själf kunna utföra några arbeten å sina jordbruksdomäner, gör att man i förevarande hänseende måste afvika från de grunder, på hvilka den nya lagens bestämmelser i ämnet äro byggda. Då dessa äro af dispositiv natur möter ej heller något hinder för en sådan afvikelse.

Ur femtonde punkten har först och främst utslutits andra stycket *15:de punkten,* enligt den nuvarande lydelsen, enär den nya lagen i 2 kap. 16 § har

bestämmelser, som synas på ett äfven i fråga om kronans egendomar synnerligen lämpligt sätt ordna arrendators rätt att uppföra nybyggnader.

Hvad nämnda punkt i öfrigt beträffar, afser den att reglera domänstyrelsens rätt att ingå öfverenskommelser angående nya byggnaders uppförande samt den godtgörelse, som därvid må tillerkännas arrendator, och torde, med undantag af fjärde stycket, ej i sak innebära någon väsentlig afvikelse från hvad som förut varit gällande.

Hvad sistnämnda stycke beträffar, afser det dels att ordna förhållandet med förenämnda vid inköp af kronoparksområden förvärfvade jordbruksegendomar samt dels att ersätta det för närvarande endast ifråga om länsmansboställen tillämpliga och, enligt hvad som meddelats mig från domänstyrelsen, skäligen betydelselösa stadgandet i nådiga kungörelsen den 17 juni 1903 om tillämpning å egendomar, som ej förut varit för statsverkets räkning utarrenderade, af vissa äldre bestämmelser. Den föreslagna affattningen torde vara tillfyllest motiverad med hvad som anförts i fråga om tillägget till 2:dra punkten.

I detta sammanhang torde jag äfven böra meddela, att enligt uppgift, som jag erhållit från domänstyrelsen, numera icke finnes någon egendom, som är upplåten genom arrendekontrakt, däri byggnadsskyldigheten bestämts enligt andra grunder än de, som innehållas i 1882 års författning, hvadan all vidare tillämpning af stadgandet i förenämnda nådiga kungörelse den 17 juni 1903 om fortsatt giltighet af de äldre bestämmelserna ifråga om dylika egendomar är utesluten.

16:de punkten.

Punkten 16 företer endast en mindre förändring i förhållande till den hittillsvarande lydelsen, beroende denna förändring på den ökade användning förslaget, på sätt jag längre fram får tillfälle att vidare utveckla, tillägger de ekonomiska besiktningarna genom vederbörande domänintendent eller ersättare för honom. I öfrigt har, i öfverensstämmelse med hvad domänstyrelsen i första hand hemställt, ifrågavarande punkt, ehuru den ej torde öfverensstämma med den uppfattning, som legat till grund vid den nya lagens författande, ansetts böra i sak oförändrad bibehållas, förnämligast af skäl, att domänstyrelsen ej har till sitt förfogande medel för bestridande af utgifter af ifrågavarande slag, samt att ett ordnande af förhållandena så, att, på sätt domänstyrelsen alternativt hemställt, kronan underlåte att försäkra åbyggnaderna och blefve sin egen försäkringsgifvare, möjligen skulle kunna leda till mindre aktsamhet från brukarnas sida.

17:de punkten.

I fråga om 17:de punkten har domänstyrelsen anført, att jämväl denna punkt syntes böra bibehållas i sin nuvarande omfattning, hvilken

särskildt betingades af den förut af styrelsen omordade bristande tillgången för styrelsen på medel att möta tilläfsventyrs uppkommande kostnader; att såsom allmänt omdöme om de af kronoarrondatorer enligt kontrakt eller särskilda åtaganden uppförda husen gällde, att desamma vore omsorgsfullt byggda; samt att svårigheter att med arrondatorerna träffa nödiga öfverenskommelser i förevarande hänseende endast i sällsynta undantagsfall förekommit.

Äfven jag anser ifrågavarande punkt böra lämnas i sak oförändrad, hufvudsakligen med hänsyn till den redan förut af mig framhållna svårigheten för kronan att själf utan fara för förluster ombestyrja verkställigheten af erforderliga arbeten. I anslutning till den nya lagens 2 kap. 15 § har emellertid i andra stycket träffats bestämmelser för det fall, att byggnad förstöres eller skadas genom annan tillfällig händelse än vådeld.

Samma skäl, som föranledt bibehållandet af 17:de punkten i *18:de punkten.* hufvudsak oförändrad, har äfven föranledt att icke någon hufvudsaklig ändring vidtagits i lydelsen af 18:de punkten.

I fråga om 19:de punkten torde jag få hänvisa till hvad jag anförde *19:de punkten.* beträffande 14:de punkten.

Förändringarna i 20:de punkten afse endast att bringa dess affattning *20:de punkten.* till öfverensstämmelse med motsvarande stadgande i den nya lagen.

Till 21:sta punkten har i anledning af erinran från domänstyrelsens sida fogats ett tillägg af innehåll, att den godtgörelse, som jämlikt den nya lagens 2 kap. 17 § kan tillkomma arrondator för tegelrör, skall godtgöras honom genom afdrag på arrendet. Tillägget betingas särskildt däraf, att domänförvaltningen ej heller för utgifter af nu ifrågavarande slag har medel till sitt förfogande.

*21:sta
punkten.*

I 22:dra punkten har icke gjorts någon saklig ändring.

*22:dra
punkten.
23:dje
punkten.*

I 23:dje punktens första stycke har i öfverensstämmelse med en af domänstyrelsen gjord hemställan vidtagits den förändring, att för vinnande af så stor likformighet som möjligt vid behandlingen af tvistefrågor, som kunna föranledas af arrendeförhållandet, beträffande sättet för bestämmande af den ersättning, som skall tillkomma afträdande arrondator för trädesbruk o. s. v., hänvisats till 2 kap. 8 § i den nya lagen.

Uti andra stycket har bibehållits stadgandet, att afträdande arrondator skall vara pliktig utan ersättning tillhandahålla tillträdaren stråfoder till visst belopp. I öfrigt hafva ordalagen jämkats för vinnande af samklang med den nya lagen.

Af 24:de punkten har allenast andra stycket behöft bibehållas, *24:de punkten.* då första stycket ersatts af stadgandet i den nya lagens 2 kap. 23 §.

25:te punkten. Förslagets 25:te punkt motsvarar hvad af 27:de punkten i 1882 års författning ansetts böra efter den nya lagens tillkomst kvarstå. De förändringar i lydelsen af kvarstående delar, hvilka vidtagits, afse allenast att vinna öfverensstämmelse med samma lag och torde ej tariffva vidare förklaring.

26:te punkten. Punkten 26 i förslaget motsvarar hvad af 28:de punkten i 1882 års förordning icke ersatts af stadgandet i den nya lagens 2 kap. 34 §.

Den i denna punkt meddelade bestämmelse om skyldighet för arrendatorn att förnya ställd säkerhet torde vara af den synnerliga vikt för kronan, att den i sista stycket förbehållna uppsägningsrätt och rätt till skadestånd torde låta sig väl förena med bestämmelserna i den nya lagen, hvilken under 10) i 2 kap. 36 § förutsett just dylika fall.

27:de punkten. Förslagets 27:de punkt öfverensstämmer i sak fullständigt med 29:de punkten i 1882 års författning.

28:de punkten. Första stycket af förslagets 28:de punkt upptager det nuvarande stadgandet i första stycket af 32:dra punkten i 1882 års förordning.

De besiktningar, om hvilka här är fråga, skulle emellertid enligt förslaget komma att för framtiden få en i vissa hänseenden vidgad betydelse. Förslaget nämmer nämligen icke något om laga syner under arrendetiden. Enligt 1882 års författning skall uppsikten öfver kronans jordbruksdomäner utöfvas dels genom ekonomiska besiktningar samt dels genom laga syner. Dessa senare, hvilka äro dels af- och tillträdes-syner samt dels andra syner, som hållas under arrendetiden, så ofta domänstyrelsen eller Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande finner anledning därom förordna, skola enligt 1882 års författning förrättas i stad af magistrat och på landet af kronofogde med det antal nämndemän, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämmer. Beträffande af- och tillträdessyner har den nya lagen i hvad sålunda gällt medfört den ändring, att magistraternas och kronofogdarnas befattning med dylika syner upphört. Att därefter bibehålla den förutvarande ordningen med laga syner under arrendetiden har särskildt med hänsyn till de förändringar, som härförut i anslutning till den nya lagen föreslagits i fråga om rätt för arrendator att under arrendetiden uppföra byggnader, hvilkas uppförande icke ålagts honom i kontraktet, ansetts icke erforderligt. Det står honom nämligen numera fritt att på egen risk uppföra, hvilka byggnader han vill; och för de fall, då han träffat öfverenskommelse med domänstyrelsen om ersättning för byggnadsarbetet genom afdrag å arrendet, bör den uppförda byggnadens beskaffenhet mycket väl kunna utrönas genom besiktning af domänintendent eller den i hans ställe förordnas, blott man sörjer för, att, där så erfordras, byggnadskunnigt biträde erhålles. Ej heller i de andra fall, då dylika laga syner

företrädesvis kunnat förekomma, eller för konstaterande af vanhäfd och dylikt torde svårighet-möta att ersätta synen med besiktning, därvid emellertid för bevisnings åstadkommande besiktningsförrättaren synes i regel höra vara biträdd af två i jordbruk kunniga personer af dem, som äro behöriga att förrätta af- och tillträdessyner. Genom det tilllagda andra stycket torde vara tillbörligen sörjdt för, att vederbörande besiktningsmän i de fall, då sådant må erfordras, erhålla biträde af därför lämpliga personer.

Den nya nyttjanderättslagen innehåller i 2 kap. 10—13 §§ bestämmelser om laga af- och tillträdessyner. Förslaget afser icke att göra någon ändring i dessa bestämmelser. 29:de punkten.

Emellertid har det ansetts böra sörjas för att vid ombyten af arrendatorer dubbla syner undvikas. Dessutom har från nu gällande bestämmelser bibehållits stadgandet, att kostnaden för af- och tillträdes-syn skall gäldas utaf af- och tillträdare till hälften hvar.

Bestyret med utseende af synemän å kronans vägnar har ansetts böra tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshafvande.

Föreskrifter i dessa hänseenden hafva intagits i förslagets 29:de punkt.

Punkterna 30 och 31 i förslaget öfverensstämma med respektive sjätte och fjärde styckena af 32:dra punkten uti 1882 års författning med undantag däraf, att enligt förslagets 31 punkt det till undvikande af onödig omgång skulle tillkomma Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och icke, såsom för närvarande är fallet, domänstyrelsen att tillhandahålla vederbörande tillträdare det ersättningsbelopp, hvarom uti ifrågavarande författningsrum är fråga.

30:de och
31:sta punk-
terna.

Förslagets 32:dra punkt föranledes af inom departementet pågående arbeten för vinnande af en mera tillfredsställande ordning för upplätelser af egnahemslägenheter från kronans jordbruksdomäner än den, som för närvarande gäller och betingas af de förslag i sistnämnda hänseende, jag har för afsikt att snarast möjligt framlägga till vederbörlig pröfning.»

32:dra
punkten.

I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehaft en af herr *E. A. Lindblad* inom Andra Kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, n:o 293, däri motionären föreslår, att Riksdagen behagade besluta, att punkten 26 i 1882 års stadga om grunderna för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner oförändrad bibehålles att på lämpligt ställe intagas i den nya författningen.

Motion.

Denna punkt är af följande lydelse:

»Arrendator vare förbunden, att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordras, afstå arrenderad kronoegendom tillhörig mark äfvensom inkomstbringande lägenhet emot åtnjutande af

minskning i arrendeafgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndas.»

Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sitt förslag, tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

*Utskottets
yttrande.*

Vidkommande herr Lindblads omförmälda förslag, får utskottet erinra om att, på sätt ofvan meddelats, departementschefen till förberörda statsrådsprotokoll anfört, att punkterna 26, 30 och 31 i 1882 års författning, »hvilka strida mot bestämmelsen i 2 kap. 3 § nyttjanderättslagen», helt och hållet uteslutits. Emot departementschefens sålunda till statsrådsprotokollet gjorda bestämda uttalande tilltror sig icke utskottet att förorda motionärens förslag om 26:te punktens bibehållande bland grunderna för förvaltningen af kronans domäner, utan anser sig böra hemställa om afslag å motionen.

Hvad beträffar Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition, har utskottet funnit de af Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna i förut gällande bestämmelser beträffande grunderna för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner vara betingade af förändrade rättsförhållanden, som inträdt genom den af statsmakterna antagna nya lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907. Endast i ett afseende har utskottet velat föreslå en ändring i de föreslagna bestämmelserna. Utskottet har nämligen ansett, att bland de för jordbruk lämpade områden, som från de till bildande af nya eller tillökning af äldre kronoparker inköpta egendomar icke skola afskiljas och såsom jordbruksegendomar behandlas, böra upptagas ej allenast sådana områden, som pröfvas böra användas till upplåtelse åt skogsarbetare, utan äfven områden, som i allmänhet pröfvas böra tagas i anspråk för kronoparkernas skötsel.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och under framhållande af fördelen af att de ändringar i kungl. kungörelsen den 10 november 1882, angående grunderna för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, som förut tid efter annan blifvit beslutade, nu varda i en författning sammanförda, får utskottet hemställa,

att Riksdagen med anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och med afslag å herr Lindblads ofvannämnda motion må antaga följande:

Förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner.

1:o. All kronans fasta egendom, som ej med stadgad åborätt innehafves eller är till visst statsända-

mål anslagen och till följd däraf antingen till omedelbart begagnande upplåten eller ställd under särskild ämbetsmyndighets vård, skall stå under inseende af en i hufvudstaden förlagd domänstyrelse och under närmare tillsyn af en lokalförvaltning samt utarrenderas på sätt här nedan stadgas.

2:o. Innan kronan tillhörig jordbruksegendom utarrenderas, skall skogsmarken därifrån skiljas, så framt densamma, till fördel för kronan, kan ensam för sig eller tillsammans med annan kronans skogsmark såsom kronopark förvaltas och ej ligger i samfällighet med enskild egendom.

Å andra sidan skola från de till bildande af nya eller tillökning af äldre kronoparker inköpta egendomar afskiljas och såsom jordbruksegendomar behandlas sådana för jordbruk lämpade områden, som icke anses böra försäljas och som ej heller pröfvas, vare sig böra användas till boställen eller tagas i anspråk för kronoparkernas skötsel.

3:o. Skogsmark, som ej afsättes till kronopark, upplåtes jämte jordbruksegendom på arrende, med rätt för arrendatorn att, i öfverensstämmelse med den hus-hållningsplan, som må vara eller blifva fastställd, och de närmare bestämmelser, arrendekontraktet innehåller, använda skogen till skogsfångst samt till bete, där sådant utan men för skogens återväxt kan medgifvas; dock må, där skogen är af betydighet, densamma från arrendet undantagas, med rätt för arrendatorn att erhålla årlig utsyning af husbehofsvirke till belopp, som i arrendekontraktet angifves, hvarjämte, i händelse skogens bevakning finnes böra åt arrendatorn uppdragas, ersättning härför må honom tilläggas.

4:o. Arrende af kronan tillhörig jordbruksegendom skall i allmänhet omfatta 20 år; dock må i afbidan på fullbordande af skifte eller större dikningsföretag eller annan vattenafledning, så ock i händelse under närmast följande åren annat sådant förhållande antages inträda, som på arrendevärdet väsentligen inverkar, utarrendering ske på kortare tid. Anses större

odlingsföretag böra å en egendom utföras, ankommer på Kungl. Maj:t att, efter framställning af domänstyrelsen, förordna, huruvida egendomen må upplåtas på arrende för längre tid, dock ej öfver 30 år, med skyldighet för arrendatorn att de nödiga befunna odlingarna under arrendetiden verkställa.

För arrende af annan kronans fastighet må tiden i hvarje fall efter för handen varande förhållanden af domänstyrelsen bestämmas.

5:o. När kronans fördel anses sådant fordra, må flera egendomar under ett arrende upplåtas eller en egendom i flera lotter utarrenderas.

Likaledes må fiske, sten, eller kalkbrott, sand-, grus- eller stentäkt, torfmosse eller annan dylik lägenhet vid utarrendering af den egendom, hvartill densamma hörer, jämte nödigt utmål undantagas och på särskildt arrende upplåtas, om högre afkomst däri genom kan påräknas.

Detsamma gälle om kvarnverk eller vattenfall, som ej i samband med dess skiljande från den fastighet, till hvilken det hörer, finnes böra ställas under särskild förvaltning.

Finnes vid utarrendering af egendom sten- eller kalkbrott, sand-, grus- eller stentäkt eller torfmosse icke böra från egendomen skiljas, må domänstyrelsen, där så pröfvas lämpligt, åt arrendatorn upplåta rättighet att till afsalu begagna dylik lägenhet i enlighet med de bestämmelser härom, som i arrendekontraktet meddelas.

Har genom redan utfärdadt arrendekontrakt jämte egendomen upplåtits sten- eller kalkbrott, sand-, grus- eller stentäkt eller torfmosse utan rätt för arrendatorn att något därifrån sälja eller sker dylik upplåtelse i arrendekontrakt, som hädanefter utfärdas, må domänstyrelsen, då framställning därom göres, kunna åt arrendatorn eller med hans begifvande åt annan person lämna rättighet att tillgodogöra sig sten, kalk, sand, grus eller torf mot den afgift och på de villkor i öfrigt, som af domänstyrelsen bestämmas, dock med förbehåll, hvad angår å egendomen befintlig täkt af

sand, grus eller sten, om skyldighet för den, till hvilken rättigheten upplåtes, att mot det afdrag å arrendet, som af domänstyrelsen bestämmes, tåla, ej mindre att rätt att därifrån hämta väglagningsämnen i vederbörlig ordning medgifves väghållningsskyldiga än äfven att för hämtning af dylika ämnen de väghållningsskyldiga taga väg öfver egendomens mark, där sådan af vederbörande domänintendent eller kronobetjänt dem anvisas.

6:o. Då utarrendering förestår af kronan tillhörig jordbruksegendom, skall, efter noggrann undersökning af alla egendomens förhållanden, så till byggnad som in- och utägor, domänintendent eller vederbörande kronobetjäning i samråd med två i landtbruks- och affärsförhållanden kunniga män, hvilka, jämte lika antal suppleanter, för länet i dess helhet eller viss af Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämd del årligen utses, den ena af landstinget och den andra af hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller, där hinder härför möter, bägge af landstinget, uppgöra förslag till sättet för egendomens utarrendering, till de närmare arrendevillkoren i afseende på nybyggnads- och andra skyldigheter samt till den arrendeafgift, emot hvilken egendomen kan anses skäligen böra upplåtas; ägande Kungl. Maj:ts befallningshafvande, efter som nödigt pröfvas, tillkalla skogstjänsteman, landtmätare, landtbruksingenjör och byggnadskunnig person för att härvid biträda. Det sålunda upprättade förslaget skall därefter, tillika med beskrifning öfver egendomen, af Kungl. Maj:ts befallningshafvande jämte eget yttrande till domänstyrelsen insändas.

7:o. Sedan arrendevillkoren blifvit af domänstyrelsen fastställda, skall, därest förre arrendatorn enligt äldre kontrakt är berättigad till optionsrätt eller innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen af arrendetiden uppgår till fem år, och han egendomen väl brukat, hvilket tillhör domänstyrelsen att efter därom vid arrendeuppskattningen och af Kungl. Maj:ts befallningshafvande afgifna yttranden pröfva, arrendet, innan detsamma

offentligen utbjudes, till det fastställda arrendevärdet hembjudas förre arrendatorn eller, i händelse han med döden afgått, hans änka och barn; börande i senare fallet, därest arrendatorn efterlämnat både änka och barn eller flera barn, dessa föreläggas att, om de vilja arrendet gemensamt bibehålla, till handhavande för deras räkning af egendomens skötsel anmäla lämplig person.

Har under de sista fem arrendeåren arrendators stärbhusdelägare efter medgifvande af domänstyrelsen fått öfvertaga arrendet, eller har under samma tid med domänstyrelsens tillstånd arrendator å barn eller måg öfverlåtitt arrenderätten, äger vid nya utarrenderingen den, som på sådant sätt blifvit innehafvare af arrenderätten, för åtnjutande af optionsrätt räkna sig till godo den tid, hvarunder företräddaren varit i besittning af arrendet.

Har arrenderätt öfverlåtits på arrendatorns löftesmän för arrendet eller öfvergått till i konkurs försatt arrendators konkursbo eller blifvit af konkursförvaltningen försåld, må, därest arrendatorn uppfyllt de för optionsrätts åtnjutande föreskrifna villkor, löftesmännen, konkursboet eller den, till hvilken arrenderätten blifvit af konkursförvaltningen försåld, äga optionsrätt vid egendomens förnyade utarrendering, oaktadt löftesmännen, konkursboet eller öfverlåtelseägaren då icke innehaft arrendet i så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen af arrendetiden uppgår till fem år, dock, då arrendet öfvergått till arrendelöftesmän eller arrendators konkursbo, med enahanda förbehåll beträffande viss persons anställande för egendomens skötsel, som här ofvan gjorts i afseende å arrendets öfvertagande af arrendators änka och barn.

Göres ej inom förelagd tid anmälan om arrendets öfvertagande eller varder ej, då, enligt hvad här ofvan stadgats, viss person skall anställas för egendomens skötsel, härtill inom sådan tid anmäld person, som af domänstyrelsen godkännes, anses optionsrätten förfallen, och varde i sådant fall eller då optionsrätt ej äger rum, efter kungörelse, som skall innefatta egen-

domsbeskrifning, underrättelse om arrendevillkoren och det arrendevärde, domänstyrelsen ansett egendomen böra betinga, samt öfriga nödiga anvisningar, arrendet utbjudet å offentlig auktion, hvilken förrättas inför Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet å landskontoret eller, därest Kungl. Maj:ts befallningshafvande finner särskilda omständigheter därtill föranleda, af vederbörande kronofogde eller annan särskildt förordnad kronobetjänt å af Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämd plats i den ort, där fastigheten är belägen. Skriftliga anbud må ej af auktionsförrättaren emottagas.

Styrelsen äger till arrendator antaga den högstbjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, där anmärkning emot hans frejd icke förekommit och han icke förverkat arrenderätt till kronoegendom under sådana omständigheter, att styrelsen finner honom till arrendator olämplig. Är antagligt anbud, motsvarande minst det åsatta arrendevärdet, icke afgifvet, bör arrendet å ny auktion utjudas.

På styrelsen ankommer därefter att, med iakttagande af ofvan stadgade villkor i afseende å säkerheten samt arrendatorns person och frejd, arrendet åt den vid senare auktionen högstbjudande upplåta eller, i händelse antagligt anbud, därvid icke erhållits, om egendomens skötsel tills vidare efter omständigheterna förordna.

Ej må någon klaga däröfver, att hans anbud ej antagits.

8:o. Vid utarrendering i här ofvan stadgade ordning skall bland arrendevillkoren intagas det uttryckliga förbehåll, att, därest efter arrendetidens utgång egendomen i sin helhet eller till någon del ej vidare kommer att utarrenderas eller vederbörande ämbetsmyndighet skulle finna lämpligt att egendomen eller en del däraf under ett arrende med annan egendom upplåta, arrendatorn då icke äger att för den honom eljest tillkommande optionsrätt af kronan fordra eller erhålla någon ersättning.

9:o. Vid utarrendering af jordbruksegendom på kortare tid än 20 år, äfvensom af fiske eller annan lägenhet, som ej är att till jordbruksegendom hänföra, förfaras på sätt domänstyrelsen för hvarje fall finner lämpligast.

10:o. Arrendeafgiften skall alltid vara utsatt i penningar, att för hvarje arrendeår erläggas vid särskild uppbördsstämma å någon af Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämd dag närmast före den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

11:o. Ligger arrenderad kronoegendom i sin helhet eller till någon del i samfällighet med enskild egendom, när arrendet tager sin början, må arrendatorn berättigas att å samfällda området äfvensom, sedan samfälligheten upphört, å det område, som därvid blifvit egendomen tillagdt, kronans rätt för den arrenderade egendomens nytta begagna, med skyldighet att iakttaga hvad för ty fall lag bjuder samt de af samhälligheten, så länge den fortfar, härrörande förpliktelser, så ock efter dess upphörande den hushållningsplan, som för därvid utbruten och egendomen tillagd skogsmark kan varda fastställd.

12:o. Hörer till arrenderad egendom ~~F~~andel i härads- eller sockenallmänning eller rätt till annan förmån utom egendomens område, komme det arrendatorn till godo, där ej för visst fall undantag finnes böra göras.

Arrendekontrakt skall, där omständigheterna därtill föranleda, tydligt angifva, att arrendator icke i någon händelse äger anspråk på dagsverken eller arbetsskyldighet från jord, som ej till egendomen hör, eller på ersättning därför.

Vid utarrendering skall iakttagas att, där ej Kungl. Maj:t på domänstyrelsens framställning annorlunda förordnar, den förmån af mulbete eller utsyning från kronopark, hvaraf egendomen särskildt varit i åtnjutande, från arrendet undantages. Ej må ny dylik förmån utan Kungl. Maj:ts tillstånd tilläggas egendomen.

13:o. Till anläggande och drifvande af tegelbruk eller kalkbränning kan särskildt tillstånd meddelas af domänstyrelsen, som jämväl bestämmer villkoren därför.

14:o. Arrendatorn skall tillförbindas att städse i fullgodt stånd underhålla vid egendomen befintliga byggnader och anläggningar.

Den husröteersättning, som afträdaren enligt syn kan kännas skyldig utgifva, må tillträdaren berättigas uppbära på sätt, hvarom stadgas i 31:sta punkten.'

15:o. Arrendators nybyggnadsskyldighet skall, därest nybyggnad anses erforderlig, före egendomens utarrendering såväl i afseende på byggnadernas beskaffenhet som kostnaden därför noggrant bestämmas och i arrendekontraktet angifvas.

Varder af arrendator med domänstyrelsens begifvande och efter plan, som af densamma blifvit godkänd, byggnad uppförd, som ej innefattas under den arrendatorn enligt arrendekontraktet ålagda byggnadsskyldigheten, äge domänstyrelsen medgifva, att öfverbyggnaden må arrendatorn godtgöras genom eftergift i närmaste årens arrende eller vid egendomens afträdande af den nye arrendatorn; dock bör vid bestämmande af sådan godtgörelse tagas i beräkning den nytta, som genom den nya byggnaden kan arrendatorn under återstående arrendetiden tillskyndas.

I det kontrakt, som afslutas med den nye arrendatorn, skall, där ej särskilda förhållanden föranleda undantag, intagas uttrycklig bestämmelse om skyldighet för honom att gälda den ersättning, hvarom nyss är sagdt.

Tarfväs vid jordbruksegendom, som förut ej varit för statsverkets räkning utarrenderad, större nybyggnad, än som skäligen kan åläggas arrendatorn för första arrendeperioden, åligge domänstyrelsen att om förhållandet göra anmälan hos Kungl. Maj:t, som i ämnet förordnar efter ty lämpligt pröfvas.

Om på grund af särskilda förhållanden hemman eller lägenhet anses lämpligen kunna utan åbyggnad

utarrenderas, må arrendator från all byggnadsskyldighet befrias.

16:o. Arrendator skall tillförbindas att, företrädesvis i brandstodsförening för länet eller i orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde med rätt för Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, hvarför försäkring bör sökas, som om den anstalt, där försäkringen må äga rum; börande, till ledning för den Kungl. Maj:ts befallningshafvande i berörda hänseende åliggande pröfning, vid de å kronans egendomar förekommande besiktningar yttrande afgifvas om åbyggnadernas brandförsäkringsvärde.

17:o. Inträffar brandskada, skall arrendator vara skyldig att skadan bota till den omfattning, domänstyrelsen bestämmer, och med den brandskadeersättning, som erhålles. Kronan skall äga uppbära brandskadeersättningen, hvilken, sedan plan för byggnaden blifvit fastställd, af kronan tillhandahålles arrendatorn i den mån för byggnaden erfordras; skolande, därest kostnaden för byggnaden öfverstiger den kronan tillerkända ersättningen, det öfverskjutande beloppet arrendatorn godtgöras genom eftergift å närmaste årens arrende eller vid egendomens afträdande af den nya arrendatorn.

Varder annorledes byggnad förstörd eller så skadad, att ny byggnad eller ombyggnad erfordras, skall det ock åligga arrendatorn att, sedan plan för byggnaden blifvit fastställd, verkställa densamma mot godtgörelse för kostnaden, på sätt nyss är sagdt om kostnad, som öfverskjuter brandskadeersättningens belopp.

Förbehåll om hvad sålunda skall gälla skola intagas i kontrakten.

18:o. Arrendator skall tillförbindas uppföra och underhålla all den stängsel, som i det arrenderade området gräns mot annan egendom efter lag bör finnas, samt att jämväl inom det arrenderade området uppehålla

den hägnad, som vid syn eller besiktning finnes nödig omkring ängs- eller betesmark, som af ålder varit inhägnad.

19:o. Egendomens åker och äng skall arrendator åläggas att enligt de närmare föreskrifter, som genom arrendekontraktet meddelas, i alla afseenden väl häfda och i god växtkraft hålla.

20:o. Från det i lag stadgade förbud att under arrendetiden från egendomen bortföra stråfoder må domänstyrelsen äga medgifva undantag under de villkor, som af densamma föreskrifvas.

Bortförande af gödsel må ej medgifvas.

21:o. Nyodling må tillåtas endast på de områden och under de villkor, som i arrendekontraktet eller sedermera på arrendatorns framställning af vederbörande förvaltningsmyndighet bestämmas.

Arrendekontraktet skall innehålla uttrycklig bestämmelse därom, att, om arrendator vill för det arrenderade området eller viss del däraf i väsentlig mån förändra sättet för jordens torrläggning, eller önskar anlägga ängsvattning, sådant endast må ske efter af sakkunnig person uppgjord plan, som af domänstyrelsen godkännes. För dylikt företag liksom för större odlings- eller täckdikningsarbeten, hvaraf egendomen tillskyndas synnerlig fördel, men arrendator under sin arrendetid ej kan tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, må efter domänstyrelsens pröfning godtgörelse arrendator tilläggas genom skälig minskning i ett eller flera års arrendeafgift.

På samma sätt skall den ersättning för tegelrör, som äfven eljest enligt lag må tillkomma arrendatorn, godtgöras honom; och skall uttrycklig bestämmelse intagas i arrendekontraktet om arrendatorns skyldighet att mottaga godtgörelse i denna ordning.

22:o. Arrendator skall tillförbindas att ej utan domänstyrelsens medgifvande borttaga å egendomen befintliga torp eller anlägga nya samt att ej heller utan domänstyrelsens medgifvande pålägga egendomens torpare afgäld eller besvär utöfver hvad som vid egendomens uppskattning blifvit af uppskattningsnämnden bestämdt.

23:o. Arrendator skall åläggas att, därest icke med tillträdaren annorlunda öfverenskommes, året före egendomens afträdande å denna verkställa trädesbruk samt höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädessådd i enlighet med tillämpad växtföljd eller särskilda i kontraktet härutinnan meddelade bestämmelser, och skall ny arrendator tillförbindas att för dylika arbeten samt för utsädet lämna företrädaren ersättning, hvilken, i händelse af tvist, bestämmes i den ordning, som stadgas i 2 kap. 8 § lagen om nyttjanderätten till fast egendom.

Arrendator skall ock åläggas att vid egendomens afträdande utan ersättning tillhandahålla tillträdaren stråfoder till visst belopp, som skall i arrendekontraktet bestämmas. I öfrigt skall hvad i gällande lag är stadgadt om stråfoder, som vid afträdet finnes kvar, äga tillämpning med allenast den förändring, att den kronan såsom jordägare tillkommande lösningssrätt utöfvas af tillträdaren.

24:o. Arrendator må berättigas att, där han på grund af lagligen tillkommet beslut fått under sin arrendetid vidkännas betydligare kostnad för byggnad af kyrka, prästgård eller andra allmänna hus, uppförande af större broar eller anläggning af ny väg, järnväg eller kanal, härför åtnjuta godtgörelse i enlighet med bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 16 januari 1863.

25:o. I kontrakt, hvarigenom egendom upplåtes på arrende under längre tid än 20 år, skall, där ej undantag finnes böra göras för särskildt fall, intagas förbehåll därom, att öfverlåtelse af arrende ej må ske annorledes än med domänstyrelsens medgifvande.

I öfrigt skall angående rätt till öfverlåtelse af arrende, utöfver hvad allmän lag stadgar, gälla, att såväl stärbhusdelägare efter afliden arrendator, hvilka icke begagnat sig af dem tillkommande hembudsrätt, som arrendators konkursborgenärer, där ej uppsägning skett, skola vara berättigade att för den del af arrendetiden, som eljest skolat återstå, öfverlåta arrendet på viss person, som af domänstyrelsen godkännes, under villkor i båda dessa fall, att anmälan därom

göres, i förstnämnda fall inom en månad efter hembudstidens utgång och i sistnämnda fall senast å sextionde dagen från inställelsedagen i konkursen, samt att, där arrendator försatts i konkurs och borgenärerna uppsagt aftalet, arrendatorns löftesmän, såvidt de på grund af sin borgen nödgats något utbetala, skola vara berättigade att, därest de därom göra anmälan sist å trettionde dagen efter den, då borgenärernas uppsägelse skedde, öfvertaga arrendet och, på sätt här ofvan är sagdt om konkursborgenärer, förfoga öfver detsamma.

Vilja arrendators stärbhusdelägare, konkursborgenärer eller löftesmän för gemensam räkning öfvertaga arrendet, skola de vara pliktiga att inom viss af Kungl. Maj:ts befallningshafvande förelagd tid anmäla lämplig person till handhafvande för deras räkning af egendomens skötsel. Gitta de ej det, varde, där fråga är om stärbhusdelägare eller konkursborgenärer, arrendet uppsagdt, och må, beträffande löftesmän, arrendet ej å dem öfverlätas.

Förbehåll om uppsägningsrätt i detta fall mot stärbhusdelägare skall intagas i kontraktet.

26:o. Såsom säkerhet för fullgörande af arrendevillkoren bör för en tid af minst fem år, därest arrende så länge skall fortfara, och högst åtta år vara ställd borgen af minst två personer, de där borga en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld, och hvilkas vederhäftighet är af Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller domaren styrkt. Ansvarighet på grund af dylik borgen må dock icke utsträckas utöfver den tid, för hvilken borgen blifvit ingången.

Arrendator, som sådant föredrager, må antingen, jämte ställande af borgen för arrendevillkoren i öfrigt, såsom säkerhet för arrendeafgiftens erläggande aflämna af staten, allmänna hypoteksbanken, rikets hypoteks-föreningar eller af kommuner med Kungl. Maj:ts tillstånd utgifna obligationer, eller andra af vederbörande godkända säkerhetshandlingar, motsvarande två års arrendeafgift, eller ock, i stället för borgen för uppfyllande af arrendevillkoren i deras helhet, nedsätta

dylika obligationer eller säkerhetshandlingar till belopp, uppgående till tre års arrendeafgift.

I afseende å obligationernas uppskattning gälla enahanda bestämmelser, som i fråga om obligationer vid uppbördsborgen äro meddelade.

Minst ett år före utgången af den tid, för hvilken borgen blifvit ställd, skall ny borgen aflämnas, så beskaffad som ofvan sägs. Angående arrendatorns skyldighet i sistnämnda hänseende skall uttrycklig bestämmelse intagas i kontraktet med stadgande såsom äfventyr för underlåtenhet att fullgöra densamma, att domänstyrelsen skall vara berättigad att uppsäga aftalet samt kronan äga bekomma ersättning för skada.

27:o. I alla de fall, då anbud göres på arrende af kronoegendom eller medgifvande begäres till arrendes öfverlåtande eller öfvertagande enligt 7:de eller 25:te punkten, bör, såvida afseende därå skall fästas, aflämnas säkerhet, så beskaffad, som i nästföregående punkt är stadgadt.

28:o. Till utrönande, huru utarrenderad egendom skötes och arrendevillkoren af arrendator fullgöras, skall egendomen hvart femte år eller oftare besiktigas af domänintendent eller den, som Kungl. Maj:ts befallningshafvande i hans ställe förordnar.

Afser besiktningen utrönande, huru nybyggnad blifvit utförd eller finnes anledning misstänka, att arrendatorn brustit i egendomens häfdande eller eljest icke behörigen fullgjort honom enligt kontraktet åliggande skyldigheter, såvidt de afse egendomens skötsel, äge Kungl. Maj:ts befallningshafvande förordna, att besiktningförrättaren skall biträdas af i förra fallet någon i byggnadskonst kunnig person och i det senare två i jordbruk erfarna personer, hvilka af Kungl. Maj:ts befallningshafvande utses bland dem, som enligt lag äro behöriga att förrätta af- och tillträdessyner.

29:o. Beträffande af- och tillträdessyner skola i arrendekontrakten intagas sådana förbehåll, att samma syn i regel kommer att gälla såsom afträdessyn för afträddande arrendatorn och tillträdessyn för den tillträddande, hvarjämte bör stadgas, att kostnader för

dylika syner skola gäldas utaf af- och tillträdare till hälften hvardera.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillkommer att i fråga om utseende af synemän iakttaga kronans rätt.

30:o. Vid syner bör domänintendent eller den, som därtill i hans ställe af Kungl. Maj:ts befallningshafvande utses, vara såsom kronans ombud närvarande, och jämväl skogstjänsteman vara tillstädes, där Kungl. Maj:ts befallningshafvande finner anledning därom förordna.

31:o. Det ersättningsbelopp för brister i byggnad och hägnad m. m., som tillkommer tillträdaren efter afdrag af värdet å de för hans räkning af företrädaren fullgjorda prestationer, tillhandahålles honom af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som hos den betalningskyldige genast låter uttaga beloppet.

32:o. Angående afskiljande vid arrendeupplåtelser af områden, lämpliga att upplåtas till egnahemslägenheter, samt dylika områdets förvaltning är särskildt stadgadt.

Dessa grunder träda i kraft genast efter det kungörelse om desamma af Kungl. Maj:t utfärdats, men skola icke äga tillämpning å arrendeförhållande, som uppkommit genom kontrakt, hvilket afslutats före kungörelsens utfärdande; dock att hvad i 10:de punkten stadgas, angående tid och sätt för arrendes erläggande, skall gälla jämväl i fråga om äldre arrendeförhållanden.

Stockholm den 24 april 1908.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Reservation:

angående *punkt 29:o*), angående af- och tillträdessyner:
af herr *H. Andersson*.
